

De *Atalante*, een Dordtse ‘Vliegende Hollander’?

Na de economische neergang gedurende de Napoleontische tijd, probeerde koning Willem I, door onder andere in 1824 de Nederlandse Handel-Maatschappij op te richten, het bedrijfsleven weer te stimuleren. Vooral de handel tussen de Nederlanden en Nederlands-Indië kreeg veel aandacht. Ook Dordrecht profiteerde daarvan en kreeg een deel van het vrachtverkeer naar onze kolonie toegeschoven. Daardoor leefde in het midden van de 19^e eeuw de scheepsbouw op, want ook de Dordtse kooplieden zagen weer mogelijkheden. In hoog tempo werden er nieuwe schepen op stapel gezet. Zo verscheen in 1841 in de krant het volgende bericht:

Gister morgen is van de werf van de heeren B. van Limmen en Co in de Lijnbaan alhier, met het beste gevolg te water gelaten, het barkschip Atalante, gebouwd voor rekening eener reederij onder directie van de heeren J. van Wageningen, Dz en F. van Wageningen, en zullende gevoerd worden door kap. P. van Wageningen
Dordrechtsche Courant, Zaterdag den 17 April 1841

Jacob van Wageningen was de zwager van Florent van Wageningen. Jacob was getrouwd met de zuster van Florent, Cornelia. Florent was gehuwd met Clasina Vriesendorp. Tevens waren Jacob en Florent volle neven van elkaar, evenals kapitein Paulus van Wageningen die ongehuwd was. Kortom, een familiaangelegenheid.

Jacob en Florent waren reders en in het bezit van o.a. twee andere barkschepen, de *Anna* en de *Sphinx*. Zij waren tevens lid van de vrijmetselaarsloge De Flamboyante, die bezocht werd door meerdere reders, maar ook door Jan Schouten van de gelijknamige scheepswerf. De loge participeerde ook in het bekende barkschip *Grootmeester Nationaal* van de vrijmetselaars van Nederland.

Barkschip Grootmeester Nationaal.

Zoals veel namen van schepen die toebehoorden aan vrijmetselaars, was ook de naam *Atalante* afkomstig uit de Griekse mythologie. Atalante was een niet-gewenste koningsdochter die, opgevoed door een beer, later de sterkste mannen kon verslaan.

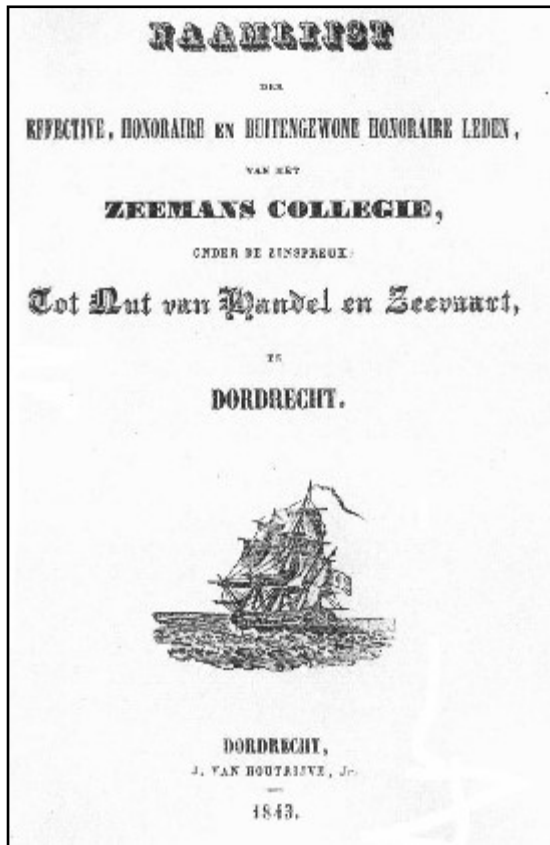
Florent was lid van het zeemanscollege Tot Nut van Handel en Zeevaart. In de notulen van de vergadering van dit college van 25 september 1841 lezen we:

Wordt door den Heer F. van Wageningen als effectief lid geproponeerd om op de volgende vergadering te worden geballoteerd Kapitein P. van Wageningen.

In de volgende vergadering wordt hiermee akkoord gegaan:

Wordt geballoteerd over den Heer P. van Wageningen welke als effectief lid onder nr 51 wordt aangenomen.

Daarom komen we Paulus tegen in de naamlijsten van het college van 1 januari 1842 en 1843. Zijn kapiteinsvlag draagt het nr 51.

NUMMERS.	KAPITEINS.	SOORT	NAMEN	Boekhouders.
		SCHIPPEN.	DER	
48	P. J. Gunt.....	Kof.	De Hoop.	G. van Hoogstraten & Zn.
49	J. A. Bönting....	Bark.	Timar.	Blussé van Oud-Alblas. c. s.
50	P. H. Hazewinkel.....	Fregat.	Bernhard Hert. v. Saxe Wetmar.	H. Brunner. c. s.
51	P. v. Wageningen.	Bark.	Atalante.	F. van Wageningen & J. van Wageningen, Dzn.
52	P. Vernes.....	Kof.	Ceres.	M. W. Rees & Co.
53	J. Keemsa.....	Bark.	Jan van Hoorn.	Blussé van Oud-Alblas. c. s.
54	J. J. Duintjer....	Brik.	Dankbaarheid.	J. B. 't Hooft.
55	N. H. Brouwer..			
56	G. Herderschee.	Bark.	Pictura.	H. Brunner. c. s.
57	G. W. Lohman..	Kof.	Vesta.	G. Mauritz.

De scheepswerf van Van Limmen was gevestigd aan de Lijnbaan bij het Wantij. Na de tewaterlating van de bark was het wachten op de afbouw en het aanbrengen van de tuigage en de zeilen. Op 9 december 1841 vertrok het schip voor zijn maidentrip en stond het volgende bericht in de Dordrechtsche Courant:

Den 8 December. Gisteren morgen is van deze stad naar Hellevoetsluis vertrokken het naar Batavia bestemde barkschip Atalante, kap. P. van Wageningen, zijnde gesleept geworden door de stoomboot Zuid-Holland.

In de Dordrechtsche Courant is de reis van de Atalante te volgen. Daarbij moet worden aangetekend dat berichten door andere zeilschepen op weg naar Dordrecht, werden meegenomen. Dat betekende dat er soms maandenlang geen enkel teken van leven kwam.

Zeetijdingen:

* Hellevoetsluis: den 20 December 1841. Heden morgen zeilden naar zee: P. van Duivenboden, van der Werf, en P. van Wageningen, *Atalante*, beiden naar Batavia. De wind Z.Z.W.

* Den 21 dito. De schepen gisteren gemeld zijn wel in zee gekomen, behalve de kapiteins P. van Duivenboden en P. van Wageningen, welke over het Pampus zijn geankerend.

Het barkschip Atalante (afb.: particulier bezit).

Het Pampus was een bekende zandbank voor de haven van Amsterdam die het binnenlopen van schepen soms ernstig bemoeilijkte. Minder bekend waren de Oude en Noorder Pampus, gelegen in het Haringvliet, die een belemmering voor de zeegang vanuit Dordrecht betekenden. Nadat deze 'hobbel' was genomen, kon de reis naar Oost-Indië een aanvang nemen.

* Zaterdag den 2 April 1842. Volgens bericht van kap. P. van Wageningen, voerende het barkschip *Atalante*, van Dordrecht naar Batavia bestemd, was hij op 31 Januarij ll. in goede staat zeilende op 0^o20' zuiderbreedte en 20^o30' westerlengte. Aan boord was alles wel.

De *Atalante* zeilde op dat moment midden op de oceaan tussen Afrika en Zuid-Amerika.

* Dinsdag den 22 November 1842. Volgens brief van kap. P. van Wageningen, voerende het barkschip *Atalante*, van den 18 Julij, zou genoemde kapitein den 28 van Sourabaya naar Tjilatjap vertrekken tot inneming zijner lading.

Tjilatjap was een belangrijke haven in het zuiden van Java waar de retourlading, vermoedelijk koffie, werd ingenomen.

* Dinsdag den 20 December 1842. Volgens schrijven van kap. P. van Wageningen, voerende het barkschip *Atalante*, d.d. Tjilatjap 5 September, was hij op dien dag beladen en zou den 6 de terugreis naar het vaderland aannemen. Aan boord was alles wel.

* Zaterdag den 31 December 1842. Gepraaid op den 15 November op de hoogte van Ascension: het barkschip *Atalante*, kap. P. van Wageningen, van Java naar Nederland.

Na deze melding werd niets meer van het schip en zijn bemanning vernomen. Er werd noch in de Dordrechtsche Courant noch in de archieven melding gemaakt van het verdwijnen van de *Atalante* en daarmee blijven we in het ongewisse over de oorzaak van haar verdwijning. Zij wordt als verloren beschouwd.

De plaats achter het vlagnummer 51 van kapitein Paulus van Wageningen bleef op de namenlijst van 1 januari 1844 leeg en wordt in 1845 ingenomen door W. Kleinsdijk, kapitein van de *Mercurius*.

Eiland Ascension.

Wel vinden we nog een aantekening in de notulen van het zeemanscollege over een verzoek tot bijstand van de weduwe Wilhelmina Versluis van wie de man niet meer is teruggekeerd.

Den 30 juni 1843

De Heer Penningmeester geeft kennis van gezogt te zijn door de wed. Versluis van eenige onderstand als zijnde haar man op het Schip Atalante te zijn gebleven. Het welk na rondvraag van de hand gewezen wordt.

Zo eindigt na twee jaar de korte geschiedenis van het barkschip en zijn bemanning. Wie ooit op zijn reizen het spookschip *Atalante* tegen mocht komen, dan wel de geest van zijn kapitein Paulus van Wageningen, gelieve de familie hiervan in kennis te stellen.

In: *Vereniging oud-Dordrecht*, 2006 nr. 2

Naschrift

Nader onderzoek laat nieuw licht schijnen op deze vermissing wat we te danken hebben aan scheepsarts Harders op de bark *Baros*. Deze bark bevond zich eind november 1842 op ongeveer dezelfde positie als de *Atalante*.

Op 15 november was zij voor het laatst *in goeden staat zeilende* gezien en *gepraaid door de Nederlandsche Oorlogsbrik Meermin, ter hoogte van het eiland Ascension, doch dat sedert noch van die bodem, noch van zijne equipage, iets meer vernomen is en men de veronderstelling moet aannemen dat hij met zijne geheele bemanning vergaan zal zijn*¹. Hiermee werd pas in 1857, zestien jaar na de vermissing, officieel bevestigd dat schip en bemanning als verloren werden beschouwd. Dit naar aanleiding van het verzoek tot hertrouwen van de vrouw van de kok Abraham Dubbel.

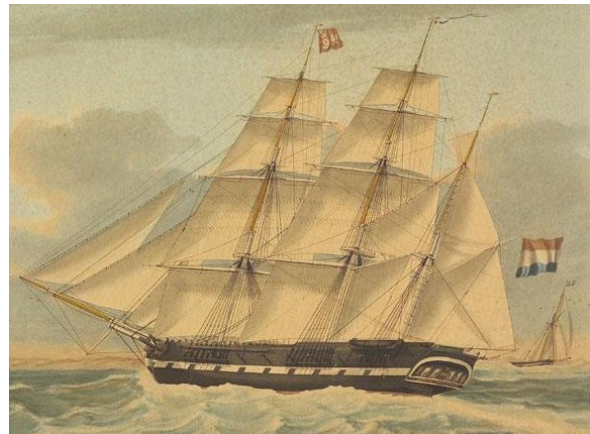
De Dordrechtsche Courant repte met geen woord over de vermissing van de *Atalante* en we blijven in het ongewisse over de oorzaak van haar verdwijning. De plaats achter vlagnummer 51 van kapitein Paulus van Wageningen bleef op de namenlijst van 1 januari 1844 leeg en werd in 1845 ingenomen door W. Kleinsdijk, kapitein van de *Mercurius*.

¹ Nederlandsche Staatscourant 10 juli 1858.

Pas onlangs dook de zeer waarschijnlijke verklaring voor het verdwijnen van de *Atalante* op. Het werd gevonden in een uitgebreid verslag van een reis vanuit Batavia door de scheepsarts, *medisch doctor*, Heiko Tiberius Harders uit Leer (Ost-Friesland)². Hij was aan boord van de bark *Baros* die zich eind november 1842 op ongeveer dezelfde positie bevond als de *Atalante*. Harders maakte onderweg heftige stormen mee en als gelovig man dankte hij meermaals voor Gods hulp.

- stormgebied
- positie Baros
- positie Atalante

Het barkschip *Baros* van de rederij Buys, de Bordes en Jordan te Amsterdam, D.A. Teupken Scheepvaartmuseum inv.nr. S1769(01).

Op 26 november daalde de barometer snel en begon het steeds harder te waaien. Sommige zeilen werden gereefd, andere binnengehaald. Er ontstond een *hemelhoge Noordwestelijke dijning*. Op 27 november was het onmogelijk om te schrijven en daarom keek Harders er de volgende dag op terug: *Hartelijk dank ik den Heere voor zijn aan ons allen betuigde gunst & redding. De dag van den 27 November zal ik nimmer weder vergeten. (...) Verbeeld U eens met ons in den grooten Noord Atlantische Oceaan die van woede zijne kokende & schuimende baren hemelwaarts stuuwde vergezeld met eenen hevige storm, zware donderbui en bliksem, honderden mijlen van land en menschen gescheiden. Hoe zoude U te moede geweest zijn? (...) Onophoudelijk moesten 2 sterke matrozen het roer besturen, maar niet lang duurde het of het roer nam het bestuur zelf in handen. Alle zeilen had de kapt. gelukkig nog bij tijd's doen vastmaken anders zoo dit het geval niet geweest ware zoude onmiddellijk alles verloren geweest zijn. Slecht's een enkele storm zeil die onze kiel [schip] nog zoo wat zou bestuuren voor te ver wegdrijven. (...) Een geheele etmaal was ik niet op het dek geweest en nu ging ik naar boven al kruipend en vasthoudende, maar nauwelijks stond ik nog daar of onze kiel begon zoo te werken en de woedende zee als het ware te braveeren [trotseren] dat met eens eene zee onze kiel bedekte en daar bij stampede het zoo hevig, dat zich de watervaten los gaven langs het dek slingerden ophieven en de verschansing en eene sloep aan stukken sloegen. (...) Eenige watervaten waren overboord gespoeld alsmede spek-tonnen waarvan zich eene gedeelte spek in het wand bevond. Ach! Mijn geliefden had gij die verwarring onder de scheepelingen die angst en die traanen van mij eens gezien en hoe zoude U ter moede geweest zijn. Voor mij was op dat moment alle redding verloren en de moed op eene gelukkige behouden thuiskomst verdwenen, mijn geloof was geheel weg. Ik moest uitroepen zoo als eene Petrus in doodsangst zijnde ontboezemde heer help ons wij vergaan [Matth. 8 vers 25].*

Ook de dag erna was de storm nog niet geluwd en spoelden zware zeeën over het schip.

Daarbij werkte het schip zoodanig als of alles uit elkander moet, de een kan den anderen in de kajuit niet verstaan.

Pas op 30 november had *het weder zich meer bedaart.*

Gezien de positie van de *Atalante* op 15 november, en een geschat bestek twaalf dagen later tijdens de orkaan, is het aannemelijk dat de bark ten onder is gegaan in deze zware orkaan.

² Dr. H.T. Harders, *Reisverslag 1842*, particulier bezit.